МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2313-сп-дн
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
А. Ю. Андрієнко

Керівник: професор кафедри педагогіки
та психології освітньої діяльності, д. пед. н.
_____О. В. Пономаренко

Рецензент: _____
_____

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____»_____2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Андрієнко Аліні Юріївні

1. Тема роботи: «Волонтерство як соціальна практика в умовах військової агресії проти України»
керівник роботи Пономаренко О.В., д. пед. н., професор
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с

2. Строк подання студентом роботи: 02.12.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: аналіз наукової, педагогічної та соціально-педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) визначити поняття дослідження; дослідити етапи становлення та розвитку волонтерства в Украні; схарактеризувати нормативно-правові засади волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії; виявити особливості соціальних практик волонтерства в умовах військової агресії; розробити методичні поради щодо організації і мотивації діяльності волонтерів.

5. Перелік графічного матеріалу: Таблиця1.1, Таблиця 1.2.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Пономаренко О.В.		
Розділ 1	Пономаренко О.В.		
Розділ 2	Пономаренко О.В.		
Висновки	Пономаренко О.В.		

7. Дата видачі завдання: _____

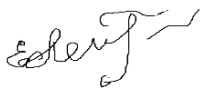
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу		
2	Розробка змісту роботи		
3	Написання вступу роботи		
4	Написання розділу 1		
5	Написання розділу 2		
6	Написання висновків		
7	Оформлення роботи		
8	Рецензування		
9	Захист		

Студент _____ Андрієнко А.Ю.

Керівник роботи _____ Пономаренко О.В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер Лещенко О. Г.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 62 сторінки, 62 джерела.

Об’єкт дослідження: процес становлення та розвитку волонтерства як соціальної практики в Украні.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні механізми волонтерства в умовах військової агресії проти України.

Мета дослідження: виявити та проаналізувати соціально-педагогічні механізми волонтерства в умовах військової агресії проти України.

Методи дослідження: теоретичні: огляд, аналіз наукових джерел, нормативно-правової бази; емпіричні: контент-аналіз соціальних мереж, статистичний аналіз зібраних даних для виявлення закономірностей та тенденцій у волонтерській діяльності.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що:вперше виявлено: вплив волонтерства як соціальної практики у наданні допомоги військовим, захисту цивільного населення та розвитку громадських ініціатив; уточнено: нормативно-правове забезпечення волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти Українидістало подальшого розвитку: організація і мотивація до навчання і підтримки волонтерів.**Практичне значення дослідження** полягає в розробці методичних порад щодо управління волонтерської діяльністю в умовах військової агресії проти України.

ВОЛОНТЕРСТВО, СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА, ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, МОТИВАЦІЯ, ПІДТРИМКА.

SUMMARY

Andrienko A. Yu. Volunteering as a social practice in the context of military aggression against Ukraine.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of references (62 items).

Volunteering is considered to be one of the areas of voluntary social work that is designed to help improve the quality of life of citizens, personal development and meet their needs.

The purpose of the study: to identify and analyse the social and pedagogical mechanisms of volunteering in the context of military aggression against Ukraine.

The reseach tasks:

1. Define the concept of research.
2. To study the stages of formation and development of volunteering in Ukraine.
3. To characterise the regulatory framework of volunteering as a social practice in the context of military aggression.
4. To identify the features of volunteering in the context of military aggression.
5. To develop methodological advice on the organisation and motivation volunteers.

The object of research: the process of formation and development of volunteering as a social practice in Ukraine.

The subject of the research is social and pedagogical mechanisms of volunteering in the context of military aggression against Ukraine.

Part 1 “Theoretical foundations for the study of volunteering as a social practice in the context of military aggression against Ukraine” considers the actualisation of the problem of social practices of volunteering during the war is extremely important. Social practices of volunteering in the context of military aggression are various actions aimed at supporting the military and civilians. These practices cover a wide range of activities, from providing medical care to organising humanitarian support and

psychological assistance. Volunteering is an opportunity to support, care for and provide assistance to those in need, carried out by individuals or groups at the community, district, city or state level.

Part 2 “Social practice and mechanisms of volunteering in the context of military aggression” examines the main characteristics of volunteering as a social practice: voluntariness, social orientation, selflessness, collectivity and diversity of forms. Participation in volunteer activities should be based on personal initiative and a desire to help without coercion or expectation of material reward. Volunteer activities should be aimed at solving urgent social problems, such as helping the military, supporting internally displaced persons, evacuating people from the war zone, providing psychological support and meeting basic needs of the population. This allows us to mobilise resources, ensure the coordinated work of volunteers and provide the necessary assistance where it is needed most.

The conditions for supporting the activities of volunteers and volunteer programmes are a set of external and internal factors that determine the effectiveness of their work. These factors can be divided into two groups: objective and subjective. Objective conditions are provided directly by the organisation that hosts the volunteer group. Subjective conditions are related to the personal qualities of volunteers. Identifying the personal qualities of volunteers, such as integrity, attentiveness, openness and frankness, is a key aspect of a successful volunteer programme.

The practical significance of the study lies in the development of methodological advice on the management of volunteer activities in the context of military aggression against Ukraine.

Keywords: volunteering, social practice**,** military aggression, organization of volunteer activity, motivation, support.

ЗМІСТ

Вступ……..……..……...…..... 9

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України.....……. 12

1.1. Визначення понять дослідження…….. 12

1.2. Становлення та етапи розвитку волонтерства в Украні…… 16

1.3. Нормативно-правове забезпечення волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України …… 24

Розділ 2. Соціальна практика та механізми волонтерства в умовах військової агресії ……. 35

2.1. Особливості волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії…… 35

2.2. Організація та мотивація волонтерської діяльності……..…… 43

Висновки…….…..... 52

Список використаних джерел……. 56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція

ЗСУ – Збройні сили України

ОГС – Організації громадянського суспільства

НУО – Неурядові організації

БО – Благодійна організація

БФ – Благодійний фонд

ВО – Волонтерська організація

ВР– Волонтерський рух

ГО – Громадська організація

ВПО – Внутрішньо переміщені особи

ЗМІ – Засоби масової інформації

ЗУ – Закон України

ВСТУП

Одним із напрямів добровільної соціальної роботи, який покликаний сприяти підвищенню якості життя громадян, особистісному розвитку людини та задоволенню її потреб, вважається волонтерство. Соціальні практики волонтерства під час війни – це різноманітні дії, спрямовані на підтримку військових та цивільних в умовах військової агресії. Ці практики охоплюють широкий спектр діяльностей, від надання медичної допомоги до організації гуманітарної підтримки та психологічної допомоги. Волонтерство в Україні в умовах військової агресії має забезпечити, перш за все, стійкість тилу для перемоги на фронті. У контексті війни, волонтери відіграють важливу роль у наданні допомоги та підтримки. Для цього волонтерам необхідно мати навички, які не можуть сформуватися стихійно.

Безсумнівно, волонтерство як соціальна практика є важливою складовою розвитку суспільства. Воно допомагає вирішувати соціальні проблеми, підтримувати найвразливіші групи населення та сприяти загальному добробуту. Волонтерство сприяє залученню різних груп населення до активного суспільного життя, покращенню соціальної взаємодії та зміцненню соціальної згуртованості. Завдяки волонтерським ініціативам громади отримують додаткові ресурси для вирішення місцевих проблем та покращення умов життя. В той же час, волонтери набувають нових знань, навичок та досвіду, що сприяє їхньому особистісному та професійному зростанню. Волонтерська діяльність сприяє поширенню цінностей солідарності, відповідальності, співчуття та взаємодопомоги. Сьогодні волонтерство розглядають як новий соціальний рух, що є наочним проявом демократичних процесів.

І в цьому плані наукові дослідження та практичні рекомендації, що ґрунтуються на цих дослідженнях, є необхідними компонентами для покращення соціальних практик волонтерства в умовах війни. Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що проблема вимагає всебічного вивчення, їй присвятили

свої роботи такі дослідники як З. Бондаренко, Т. Лях, Р. Вайнола, Н. Заверико та ін. Їхня увага переважно зосереджена на вмісті волонтерства, принципах та практичному досвіді організації волонтерської діяльності, а також питаннях практичної підготовки волонтерів до роботи з різними категоріями населення. Правовий статус волонтерів, роль благодійних організацій в умовах сьогодення розглядає С. Попова [36]. Важливим для нашого дослідження є соціологічні дослідження з практики організації волонтерства, реферативний огляд літератури з проблематики волонтерства (2004-2022 рр.). Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [10].

Проведений аналіз наукових праць зазначених та інших авторів дає підстави для висновку, що проблема волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України – актуальна проблема, вирішення якої має значення для ефективної професійної діяльності фахівців в галузі соціальної роботи.

Отже актуальність проблеми, окреслені суперечності зумовили вибір теми дослідження: «Волонтерство як соціальна практика в умовах військової агресії проти України».

Мета дослідження: ввиявити та проаналізувати соціально-педагогічні механізми волонтерства в умовах військової агресії проти України.

Завдання дослідження:

1. Визначити результати дослідження.

2. Дослідити етапи становлення та розвитку волонтерства в Украні.

3. Схарактеризувати нормативно-правові засади волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії.

5. Виявити особливості волонтерства в умовах військової агресії.

6. Розробити методичні поради щодо організації і мотивації діяльності волонтерів.

Об’єкт дослідження: процес становлення та розвитку волонтерства як соціальної практики в Украні.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні механізми волонтерської

діяльності в умовах військової агресії проти України.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять теорії соціальних рухів, теорія колективної травми, теорія соціальних мереж, теорії потреб, теорія особистості, теорії і методики соціальної педагогіки та інноваційних технологій у навчальному процесі.

Методи дослідження: теоретичні: огляд, аналіз наукових джерел, нормативно-правової бази; емпіричні: контент-аналіз соціальних мереж, статистичний аналіз зібраних даних для виявлення закономірностей та тенденцій у волонтерській діяльності.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що:

- вперше виявлено: вплив волонтерства як соціальної практики у наданні допомоги військовим, захисту цивільного населення та розвитку громадських ініціатив;уточнено: нормативно-правове забезпечення волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України
- дістало подальшого розвитку: організація і мотивація до навчання і підтримки волонтерів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методичних порад щодо управління волонтерської діяльністю в умовах військової агресії проти України.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

1.1. Визначення понять дослідження

Роль волонтерства у соціальній сфері визнана на державному рівні, що знаходить своє підтвердження в окремих законодавчих документах, зокрема у Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» визначено поняття волонтерського руху, під яким розуміють добровільну, доброчинну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, яка має суспільно корисний характер [41].

Історично поняття волонтерство повязане з трьома іншими поняттями: меценатство, милосердя, благодійність. Меценатство переважно визначається як благодійна підтримка в галузях культури, мистецтва і науки. Гай Цильній Меценат, соратник і радник римського імператора Августа, відомий своєю підтримкою людей мистецтва. Його ім'я стало загальним терміном, а меценатство – звичним явищем для кожної епохи, тому що завжди знаходились особи, які допомагали людям творчих професій [29].

Науково кажучи, милосердя представляє собою відчутну і діяльну любов, яка проявляється у готовності допомагати тим, хто опинився в біді – будь то люди чи всесвіт. Милосердя тісно переплетене з благодійністю та меценатством і є неодмінною частиною благодійного акту [29].

Термін «благодійність» вперше з'явився в світовій культурі, а також в Україні, у XVIII столітті. До того часу в Європі використовувалися похідні від латинського «caritas» (любов, повага, милосердя) та давньогрецького «philantropos», що буквально означає «люблю людину». У XVIII–XIX століттях благодійність сприймалася як частина суспільної та приватної допомоги від

окремих осіб. Однак сучасний термін охоплює всі історичні форми допомоги в загальному контексті соціального явища [29].

Французьке слово volontaire («волонтер») походить від латинського voluntarius («добровільний»). Волонтер – це людина, яка добровільно надає безоплатну допомогу людям, які потребують особливої підтримки та соціального захисту, або державі, некомерційній чи громадській організації. Таким чином, волонтерами стають не з фінансових спонукань, а заради *добровільної допомоги* іншим та набуття безцінного життєвого досвіду. Адже регулярно та усвідомлено допомагаючи іншим людина дарує їм свій час, вміння та ресурси. І натомість отримує щось значуще: знання, навички, досвід, коло соратників, нові знайомства [9].

У навчально-методичному виданні [21] наведено підходи до тлумачення поняття «волонтерська діяльність». Так, І. Звєрєва, Л. Міщик, І. Мигович трактують її як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбутковості, без заробітної платні та просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістичну діяльність, спрямовану на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства», що не вимагає матеріальної винагороди та грунтується на потребі реалізації цінностей [21]; В. Петрович, Ю. Поліщук тлумачать волонтерську діяльність як добровольчу діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, без мети отримання прибутку, одержання оплати або кар’єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям [21]; О. Безпалько, Н. Заверико, І. Звєрєва, Т. Лях та ін. розглядають волонтерську діяльність як основу функціонування громадських організацій, територіальних громад, форму громадянської активності населення [21]; Ю. Мацкевич, А. Поляничко – як мало спеціалізовану допомогу у різних сферах діяльності [21]; З. Бондаренко, Р. Вайнола, А. Капська – як форму громадської активності особистості, спрямовану на розв’язання соціальних проблем, що сприяє формуванню професійно значимих якостей особистості

фахівця із соціальної роботи [21]. За трактуванням Р. Вайноли, І. Звєрєвої, А. Капської, Л. Міщик, мета волонтерської роботи полягає у сприянні особистісному та професійному зростанні, самореалізації та соціалізації особистості; наданні послуг тим, хто цього потребує, а також соціальної підтримки, захисту, допомоги окремим людям за рахунок компенсації втрат життєво важливих умов існування; реабілітація громадян з обмеженими можливостями та соціально вразливих груп населення; у просвітництві населення та організації педагогіки середовища [21]. Дослідники стверджують, що в Україні волонтерській рух теж, в першу чергу, тісно зв'язаний з соціально-педагогічною роботою. Автори цього видання солідарні з думкою Т. Голованової і Ю. Гапона про те, що волонтерство є феноменом цивілізованого суспільства [15].

Отже, волонтерство – це одна з підвалин громадянського суспільства. Без участі волонтерів важко уявити громадські організації й благодійність взагалі, без них унеможливлюється якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Волонтерство є одним із дієвих механізмів вирішення проблем і потреб громади, де діють волонтерські програми та реалізовуються ініціативи» [29].

Українська дослідниця З. Бондаренко вважає, що такий соціальний феномен, як «волонтеріат» або як його ще називають в Україні «волонтерство», виник внаслідок конкретних потреб суспільства з огляду на обмежену державну участь у задоволенні потреб своїх громадян [4].

Отже, у соціальній педагогіці поняття «волонтерство» розглядається у зв'язку з поняттям «волонтерська діяльність». Реферативний огляд літератури, що розташований на сайті Національної бібліотеки України імені В. Вернадського дозволяє стверджувати, що волонтерство – це діяльність, яка здійснюється добровільно для суспільства чи окремих соціальних груп, без розрахунку на винагороду [10].

Волонтерська діяльність – це можливість підтримати, піклуватися, надати допомогу тим, хто її потребує. Така діяльність може здійснюватися на рівні громади, району, міста або держави, окремою людиною або групою людей.

Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності, але волонтер – не є благодійник (адже благодійник – це особа, установа чи організація, яка здійснює передачу коштів або майна на користь іншої особи, установи чи організації) [29].

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконують і надають волонтери та волонтерські організації. Водночас, важливо розуміти, що волонтерством не є:

- безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин;

- виконання людиною певних функцій на своєму робочому місці, або робота, що оплачується.

Волонтерувати можуть люди різного віку, професійного досвіду, інтересів та уподобань, індивідуально або у групах. Волонтерська група – це невелика за чисельністю спільнота людей, яка діє на добровільних засадах, об’єднана певною благодійною діяльністю, утворена при державній чи неурядовій організації, або ж функціонує як неформальна ініціативна група»

Коли ми говоримо про волонтерську діяльність, саме слово «діяльність» означає систематичні дії членів суспільства, їхніх об’єднань, які спрямовані на досягнення певного результату. Діяльність таких осіб здійснюється в інтересах інших осіб та в інтересах громади/суспільства (без мети отримання прибутку від виконаних робіт та наданих послуг). Проте, будь-яка діяльність має певні відмінності (ознаки) або принципи, відповідно до яких має здійснюватися певна робота, форми та сфери реалізації.

Згідно з висновками експертної групи ООН, є три основні визначальні характеристики волонтерської діяльності. По-перше, діяльність не повинна здійснюватися в основному для фінансової винагороди, хоч компенсацію витрат і деякої символічної оплати можна передбачити. По-друге, діяльність повинна здійснюватися згідно власної доброї волі індивіда. По-третє, діяльність повинна приносити користь іншому індивіду, або суспільству в цілому, хоч визнається, що волонтерська діяльність може приносити певну вигоду і волонтеру. Волонтерство сьогодні переросло в міжнародний рух глобального масштабу.

Волонтери ООН – UNV (United Nations Volunteers) – організація, яка безпосередньо підкоряється ООН, що займається підтримкою сталого глобального розвитку на планеті шляхом просування ідей волонтерства та мобілізації добровольців для вирішення конкретних практичних завдань на нашій планеті [61].

Отже, волонтерство є добровільним вибором, який відображає особисті погляди та позицію особи. Це активна участь громадян у житті суспільства через різноманітні асоціації. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому зростанню та углибленню солідарності, а також втіленню основних потреб у створенні більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованого економічного та соціального розвитку, а також створенню нових робочих місць. Волонтерський рух існує вже протягом багатьох десятиліть і є універсальним людським явищем, яке зустрічається в усіх культурах, на всіх економічних рівнях та серед представників різних вікових груп. Це одна з найбільш ефективних форм роботи з молоддю та невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, яка дає можливість реалізувати себе у служінні суспільству. У нашій роботі ми розглядаємо волонтерство як добровільну, безоплатну суспільно корисну діяльність людини або групи людей, спрямовану на вирішення або пом’якшення соціальних проблем, які спричинені військовою агресією проти України [29].

1.2. Становлення та етапи розвитку волонтерства в Украні

Відновлення незалежності України сприяло відновленню благодійності та волонтерства в країні. У 1992 році прийнято Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [40]. А у березні 2001 р. Президент України підписав розпорядження про організацію проведення в Україні Міжнародного року волонтерів [46]. Найважливішими осередками волонтерського руху в перші двадцять років незалежності стають Координаційна рада з питань розвитку та

підтримки волонтерського руху при Міністерстві праці та соціальної політики; Всеукраїнський громадський центр «Волонтер»[13]; Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт» [49] та ін. Також від ресурсного центру громадських організацій «Гурт» було запроваджено конкурс «Волонтер року», мета якого — публічне визнання праці волонтерів [46]. Однак яскравого розвитку волонтерства й благодійності в перші два десятиліття незалежності не спостерігаємо. Все змінилося спершу у 2012 році, коли Україна приймала Чемпіонат Європи з футболу, але найбільший сплеск волонтерського руху в Україні трапився наприкінці 2013-2014 років, коли загроза безпеці й демократичним цінностям українців стала на порядок денний. Революція Гідності – подія, яка поділила історію незалежної України на до й після [59].

Після 2014 року слово «волонтер» в українському суспільстві набуло нового значення, асоціюючись переважно з тими, хто допомагає армії. Дослідження показують, що зростання активності волонтерського руху спричинили два основні фактори: криза, пов’язана з Революцією Гідності, та зовнішня агресія, до якої влада виявилася неготовою. Страх і небезпека за майбутнє стали каталізаторами розвитку волонтерства, адже багато хто прагнув долучитися та внести свій вклад, знаходячи в активній діяльності спосіб психологічно справлятися з жахами реальності. Після завершення Євромайдану та зменшення інтенсивності бойових дій на сході України волонтерський рух став менш масовим. Проте він залишився рушійною силою змін у суспільних цінностях та сприяв інституціоналізації волонтерського руху в Україні [59].

У цей час волонтерських рух набуває нових форм, він стає частиною життя українців, з’являються безліч громадських організацій, благодійних фондів, які на постійну основу стали залучати волонтерів до своєї діяльності. Яскравими прикладами таких організацій є: «Українська волонтерська служба», місією якої є формування культури волонтерства та взаємодопомоги в Україні та «Будуємо Україну Разом», які розвивають молодь, створюють можливості для них творити зміни через волонтерство [16; 59].

Наступний етап становлення волонтерського руху в Україні знову був

викликаний кризовими явищами: пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року. Під час першого етапу збройної агресії, з лютого по квітень 2022 року, сотні тисяч людей знову активізували волонтерську діяльність для допомоги співгромадянам в організації опору російській агресії, наданні медичної та психологічної допомоги постраждалим, евакуації та розміщенні мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Волонтери діяли емоційно, за покликом душі, часто не маючи формальних документів, свідоцтв чи дозволів. Саме така суспільна мобілізація відіграла ключову роль у перші місяці російського вторгнення, допомагаючи протистояти навалі [59].

На другому етапі війни, з травня 2022 року, коли бойові дії сконцентрувалися на лінії фронту від Харківщини та Донеччини до Херсонщини, значна кількість внутрішньо переміщених осіб знайшла притулок за кордоном або почала повертатися до міст, де це стало можливим. У цей період роль волонтерства дещо змінилася. Сучасні волонтерські організації значно спеціалізувалися і тепер компенсують недостатню інституційну спроможність держави в різних сферах: матеріального й технічного забезпечення бійців на фронті; надання медичної допомоги пораненим та постраждалим; матеріального забезпечення та психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у тилу [2].

Діяльність волонтерських організацій, які забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті, принципово відрізняється від схеми 2014–2015 рр. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або декільком підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, волонтерські організації спеціалізуються за певними видами допомоги, наприклад, хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти та одяг тощо. По-третє, волонтерські організації, на відміну від 2014-2015 рр., мають мозаїчне фінансування – значну роль відіграє збір коштів на рахунок через соціальні мережі – спільнокошт (краудфандинг), додатково використовують благодійні кошти бізнесу та грантову допомогу міжнародних організацій [2].

Сьогодні волонтерські організації в Україні відіграють ключову роль у новій формі соціальної активності. Вони виконують функції маркетингових компаній, вивчаючи потреби фронту на локальному рівні, збирають кошти з різних джерел, здійснюють пошук, замовлення та придбання обладнання і продуктів як в Україні, так і за кордоном. Водночас вони діють як логістичні компанії, забезпечуючи завезення, оформлення та транспортування необхідних товарів до споживачів.

Крім того, численні волонтерські організації не обмежуються допомогою фронту, а також працюють у тилу. Вони забезпечують притулок для домашніх улюбленців, що втратили господарів під час бойових дій, та надають ліки і продовольство соціально незахищеним групам населення.

Таким чином, сучасний волонтерський рух в Україні став проявом нових соціальних рухів постіндустріальних суспільств. Він є мережевим, складається не з членів, а з прихильників. На відміну від політичних партій та громадських організацій, волонтерський рух ґрунтується на добровільних внесках громадян та підтримці міжнародних організацій [2].

Волонтери в Україні є одним з небагатьох проявів реальних демократичних рухів, які мають мозаїчне фінансування «знизу» і спрямовані на виконання соціальних функцій громадянського суспільства. Антикорупційні, гендерні, екологічні тощо громадські організації працюють за фінансової підтримки (здебільшого) міжнародних фондів, але на відміну від волонтерства й територіальних громад вони не стали реальними соціальними рухами і поки що виконують функцію соціального підприємництва. Тому підтримка демократичних ініціатив знизу (зокрема волонтерства) може бути одним із реальних аргументів щодо формування демократичних інститутів у контексті європейської інтеграції [2].

Деякі волонтери є публічно відомими людьми та блогерами і в цьому сенсі конкурують з представниками державної влади в публічному просторі. Але сама ВР є винятково соціальним і не формує нових викликів внутрішній політиці в умовах воєнного стану. Дослідники схарактеризують волонтерський рух як

новий соціальний рух, що має спільні риси з рухами в Європейському Союзі, Сполучених Штатах та інших демократичних країнах світу [2].

Згідно з відкритими джерелами [5], загальний обсяг гуманітарної допомоги Україні в січні-травні 2022 р. становить 3,9 тис. т. Надходження допомоги було оформлено на адресу 180 благодійних фондів та організацій від 29 країн-донорів, що є дуже позитивним [2].

Зрозумило, що волонтерські організації здійснюють різноманітні види діяльності, що вливає на зміцнення соціальної згуртованості в умовах війни. Сучасні волонтерські організації мають кілька відмінних характеристик.

По-перше, вони спеціалізуються на допомозі певним підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам [2].

По-друге, волонтерські організації зосереджуються на наданні певних видів допомоги: деякі постачають військове обладнання, інші – додаткові продукти та одяг тощо [2].

По-третє, у порівнянні з 2014-2015 роками, як стверджують дослідники, фінансування таких організацій є більш мозаїчним. Значну роль відіграє краудфандинг через соціальні мережі, а також благодійні внески бізнесу та грантова допомога міжнародних організацій. Крім того, існує багато волонтерських організацій, які допомагають у тилу, забезпечуючи притулки для домашніх тварин, що втратили господарів під час бойових дій, та забезпечуючи ліками і продовольством соціально незахищені групи населення [2].

Самостійним напрямом сприяння розвитку олонтерського руху є сприяння створенню самоврядних об’єднань (до прикладу, Асоціації волонтерів або Громадської спілки асоціації волонтерів), які мають розв’язувати проблеми доброчесності, іміджу, координації, взаємодії з державними органами, зокрема:

- унесення пропозиції та участь в розпрацюванні нормативно-правових актів;
- організація взаємодії волонтерських організацій та військових адміністрацій для організації логістики постачання допомоги й використання складських потужностей;

- створення можливостей спільного з військовими адміністраціями контролю доправлення гуманітарної допомоги до кінцевого споживача – військової частини, конкретного бійця або цивільної особи в зоні бойових дій;
- організація взаємодії щодо контролю розмитнення гуманітарної допомоги;
- сприяння у встановленні та розвиткові політичних, економічних, культурних та гуманітарних зв'язків, співпраці з урядовими та неурядовими організаціями за кордоном;
- взаємодія з центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо поєднання волонтерства з найманою працею, надання прав волонтерам у зоні бойових дій нарівні з учасниками бойових дій, їх реєстрацій у державному реєстрі, зокрема на основі застосунку «Дія»;
- упровадження пільгового оподаткування для волонтерських організацій на основі компенсації коштів з державного та місцевих бюджетів щодо витрат на переїзд, транспортування тощо;
- упровадження системи ведення звітності в електронному форматі, наприклад, через гугл-документи, що скоротить витрати ресурсів та часу на документообіг, забезпечить прозорість та надійність передавання інформації, відчутно пришвидшить звітність [2].

Волонтери як представники нових соціальних демократичних рухів ставлять на меті розв'язання соціальних завдань, і тому традиційно мають велику підтримку суспільства та авторитет. Одночасно останніми місяцями лунають гучні скандали та арешти, пов'язані з розкраданням коштів та гуманітарної допомоги як деякими волонтерськими організаціями, так і пов'язаними з ними чиновниками регіонального рівня. Такі випадки не поодинокі – на 23 червня 2022 р. поліція зареєструвала 247 кримінальних проваджень щодо незаконних дій з гуманітарною допомогою, серед яких розкрадання [2].

У складних умовах збройної агресії виникає питання щодо дальшого розвитку ВР, зокрема потреби та форм його державної підтримки.

Фактично щодо цього сформувалися «дві філософії» – регуляція та

дерегуляція. Прибічники регуляції – це здебільшого представники органів державної влади та наближених до них благодійних структур, які займаються волонтерською діяльністю. На їхню думку, доцільно здійснювати як визначення напрямів волонтерської діяльності, видачу відповідних документів, що засвідчують належність до ВР, фінансування відібраних організацій з державного бюджету, надання членам таких організацій певних пільг, преференцій та зарахування до трудового стажу в волонтерських організаціях. Саме в цьому напрямі й відбуваються зміни до законодавства та підготовка нормативно-правових актів з 2015 р.

Прибічники дерегуляції волонтерства – це фахівці сектору безпеки, які вважають: недоцільно інвестувати державні бюджетні кошти в аматорські логістичні проєкти забезпечення Збройних Сил амуніцією та спорядженням, у підготовку для них кадрів, а натомість треба розбудовувати відповідну службу в складі ЗСУ за західними зразками. Більшість волонтерів також негативно ставляться до спроби зрегулювати свою діяльність, що цілковито позбавить їх не тільки творчості, але й мобільності, яка і є досі перевагою над державною системою тилового забезпечення.

Понад те, ВР охоплює не тільки тилове забезпечення фронту, а й інші напрями діяльності – порятунок тварин, допомога соціально вразливим верствам населення, тим хто втратив житло тощо. Також і далі працюють екологічні волонтерські ініціативи, спрямовані на підтримку гендерної рівності, права меншин, жінок, соціальну відповідальність бізнесу, боротьбу з корупцією і контроль за доброчесністю суддів правоохоронних органів та ін. – вони не пов’язані з фронтом, але забезпечують здобування європейських стандартів відповідно до набуття Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу. Доцільно пам’ятати, що волонтерські рухи є проявом реального демократичного процесу в умовах воєнного стану і потребують підтримки з боку держави. Питання тільки в тому, якого роду має бути ця підтримка.

Українські дослідники виокремлюєють два напрями майбутнього розвитку ВР в Україні і, відповідно, форм та обсягів підтримки державою [2].

Перший напрям – це тилове забезпечення, яке пов'язано безпосередньо з бойовими діями. Це постачання амуніції, обладнання, речей та продуктів у військові частини та забезпечення лікування й фізичної та психологічної реабілітації поранених і постраждалих в результаті бойових дій і таке інше. Цей напрям консолідує соціально активних громадян, фінансується мозаїчно спільнокоштом та за підтримки міжнародних організацій і є новим соціальним рухом, який відбиває демократичні процеси самоорганізації нашого суспільства. Зусилля учасників цього процесу поки що спрямовані на розв'язання найболючішої проблеми – забезпечення перемоги на фронті [2].

Можна прогнозувати, що зі збільшенням міжнародної допомоги Україні та укріпленням інституційної спроможності держави функції тилового забезпечення будуть поступово переходити до тилових служб ЗСУ, розбудовуваних за стандартами НАТО. Одночасно буде зростати кількість ветеранів бойових дій та внутрішньо переміщених осіб, які будуть потребувати фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Цей процес триватиме роками. Саме ці функції можуть поступово переймати волонтерські організації, які нині частково заступають у цьому державу.

Друга група організацій, у діяльності яких беруть участь волонтери, чітко підпадають під чинне законодавство і наближаються до виконання функцій соціального підприємництва. Вони діють насамперед на кошти міжнародних організацій, використовують бюджети спільної участі, членські внески. Розвиватися ці організації можуть у співучасті з державними органами щодо виконання певних соціальних функцій за кошти державного та місцевих бюджетів [2].

Ми згодні, що масовий суспільний волонтерський рух в Україні є мережевим, складається із симпатиків, а не членів, має мозаїчне фінансування і попри певні недоліки та скандали є проявом реальних демократичних процесів, спрямованих на забезпечення стійкості тилу для перемоги на фронті [2].

1.3. Нормативно-правове забезпечення волонтерства як соціальної

практики в умовах військової агресії проти України

Основними законодавчими актами, що регулюють волонтерську діяльність в Україні, є закони України «Про волонтерську діяльність» [41], «Про громадські об'єднання» [39], «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [40], «Про соціальні послуги» [43], «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [44], «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [42], а також «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» [38]. Основним законодавчим актом, що регулює відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні, є Закон України «Про волонтерську діяльність» [41]. У ЗУ «Про волонтерську діяльність» прописані поняття, які входять до явища волонтерства, – це «волонтерська діяльність» та «волонтерська допомога» [41].

Цей закон надає правове визначення волонтерству, визначає права та обов'язки волонтера, систему органів влади, що реалізують політику у сфері розвитку волонтерської діяльності, а також особливості правового статусу волонтерів і діяльності організацій, які їх залучають. Даний закон також закріплює гарантії для осіб які займаються волонтерським рухом та волонтерською діяльністю які саме полягають у виплаті одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій та збройних конфліктів. Відшкодування витрат пов'язаних з наданням волонтерської допомоги волонтерам для провадження волонтерської діяльності можуть бути відшкодовані витрати на відрядження на території України та за кордон у межах норм відшкодування витрат на відрядження, встановлених для державних службовців і працівників підприємств, установ та організацій, що повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок

бюджетних коштів. Також у законі передбачена відповідальність за порушення законодавства у сфері волонтерської діяльності [41]. У Законі визначено, що волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Також визначені принципи, на яких грунтується волонтерська діяльність, а саме: законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості. Законодавчо закріплені основні напрями волонтерської діяльності, серед яких виділено: надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації; здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, одинокими, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; проведення заходів, пов’язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико – культурного середовища, пам’яток історії та культури, місць поховання; сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов’язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів; надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції; сприяння уповноваженому органу з

питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально виховної роботи; надання волонтерської допомоги за іншими напрямами, не забороненими законодавством [41]. Необхідно зазначити, що законодавством встановлено обмеження для осіб віком від 14 до 18 років, яке полягає у забороні займатися волонтерською діяльністю за напрямами надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру та надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, а також надання волонтерської допомоги у медичних закладах. Зазначеним законом закріплені права волонтерів, які полягають у належних умовах здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням; зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально – виробничої практики в разі її проходження за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності, за згодою навчального закладу; відшкодування витрат, пов’язаних зі здійсненням волонтерської діяльності [33]. За договором про здійснення волонтерської діяльності одна сторона (волонтер) зобов’язується за завданням другої сторони (організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів) особисто безоплатно надавати волонтерську допомогу її отримувачам протягом установленого в договорі строку, а зазначена організація чи установа зобов’язується забезпечити волонтеру можливості для здійснення волонтерської діяльності. У договорі може визначатися порядок відшкодовування волонтеру витрат, пов’язаних з виконанням договору (частина 2 статті 9 Закону Уаїни «Про волонтерську діяльність») [41]. Таким чином, Закон дає нам можливість виокремити ознаки діяльності, яка може називатись волонтерською. Відповідно це означає, що жодна особа не може бути примушена до надання волонтерської допомоги, а особа, яка її надає, відповідно до

законодавства, не може отримувати плату за надання такої допомоги. Тому діяльність, яка здійснюється, але не відповідає даним ознакам не може вважатись волонтерською. Ч. 3 вищезазначеної статті визначає напрямки, на якими здійснюється волонтерська діяльність:

– надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;

– здійснення догляду за хворими, інвалідами, одинокими, людьми похилого віку та іншими особами;

– надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

– надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

– проведення заходів, пов’язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам’яток історії та культури, місць поховання;

– сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов’язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

– надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

– надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції;

– надання волонтерської допомоги за іншими напрямами, не

забороненими законодавством [47].

Урядам рекомендується забезпечити подальшу підтримку волонтерської діяльності шляхом створення сприятливих умов, зокрема, за допомогою зазначених нижче стратегій і заходів та з урахуванням місцевих культурних умов, підвищення інформованості громадськості про істотно важливий внесок волонтерства в соціальне та економічне функціонування їхніх громад, у тому числі за допомогою громадських інформаційних кампаній та громадських заходів, Висвітлення ролі волонтерства; організація брифінгів і семінарів для політиків і засобів масової інформації. Можна організувати видання та широке розповсюдження офіційних документів про стан волонтерства та питання, які повинні бути вирішені. У національні свята та Міжнародний день волонтерів в інтересах соціально-економічного розвитку (5 грудня) можна проводити великі заходи та кампанії. Можна вести боротьбу проти негативних стереотипів волонтерства. Можна забезпечити поширення волонтерства за допомогою спеціальних програм та оголошень для громадськості або за допомогою таких спільних ініціатив, як оголошення премій, заохочення засобів масової інформації до того, щоб вони сприяли підвищенню інформованості громадськості, поширення результатів досліджень та оглядів ролі роботи на добровільних засадах, де вони є, за допомогою засобів масової інформації, шкіл, неурядових організацій та іншими каналами, вжиття загальних заходів, що стосуються мотивації, заохочення, підготовки, навчання та визнання внеску волонтерів [41].

Реалізація державної політики у сфері волонтерської діяльності здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень [41]. Договір про провадження волонтерської діяльності укладається в письмовій формі. Договір про провадження волонтерської діяльності може укладатися з особою, яка досягла 18 років. Діти, які досягли 14 років, можуть укладати договори за письмової згоди батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів, піклувальника.

Договір про провадження волонтерської діяльності має містити:

– опис волонтерської діяльності (завдання);

– період провадження волонтерської діяльності;

– права та обов’язки сторін;

– відповідальність за заподіяння збитків;

– умови розірвання договору. Випадки обов’язкового укладення договору про провадження волонтерської діяльності. Договір про провадження волонтерської діяльності обов’язково укладається: За бажанням волонтера або його законного представника, якщо волонтер є особою віком від 14 до 18 років. Одним із напрямів волонтерської діяльності є робота з дітьми. Серед організацій, що працюють з дітьми, є і дитячі притулки, і дитячі «Телефони довіри», і підліткові клуби, і театри, й інноваційні школи, і реабіліаційні центри для хворих дітей та дітей-інвалідів.

Різноманітність структур дозволяє запропонувати волонтерам такі види роботи:

– догляд за дітьми;

– організація соціально-виховних заходів;

– допомога у здійсненні будь-якого ремонту;

– допомога в пошуках фінансів;

– ведення рекламної кампанії;

– допомога людям похилого віку;

– допомога дітям і молоді з функціональними обмеженнями та ін.

Інколи робота по догляду за важкохворими дітьми або тими, хто при смерті, пов’язана з важкими фізичними навантаженнями. Волонтер має оцінити власні сили. Чи зможе він витримати важке моральне і фізичне навантаження, що потрібно при роботі з хворими дітьми? В усякому разі він має бути готовим до того, що волонтерство – не просто задоволення або розвага. Це ще й робота, яка потребує чималих сил і енергії [29]. Відповідно до статті 10 Закону України «Про волонтерську діяльність» [41], договір про надання волонтерської допомоги в обов’язковому порядку укладається за бажанням отримувача

волонтерської допомоги. Договір про надання волонтерської допомоги укладається в письмовій формі. Договір про надання волонтерської допомоги має містити:

– опис волонтерської допомоги (завдання);

– період провадження волонтерської допомоги;

– права та обов'язки сторін;

– відповідальність за заподіяння збитків [41].

Актуальними є питання дослідження питання про ставлення волонтерів до Закону України «Про волонтерську діяльність». Виявилося, що 88% волонтерів взагалі нічого не чули про даний законодавчий акт. Серед тих, хто знав (10%), більшість 61% – вважають, що він позитивно впливає на розвиток волонтерської діяльності, 21% – вважає, що він ніяк не впливає [58].

Також актуальним є визначеннння основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю серед яких знайшло закріплення такий напрям, як сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху, а також визначення того, хто може бути волонтером [58]. Законом України «Про соціальні послуги», що був прийнятий 19 червня 2003 р. на законодавчому рівні було визначено, що волонтером є фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмо тивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер [43]. Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [37] передбачено, що іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну для провадження культурної, наукової, освітньої діяльності на підставах і в порядку, встановлених міжнародними до говорами України або спеціальними програмами, а також іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну з метою участі в міжнародних та регіональних волонтерських програмах чи участі в діяльності організацій та установ, що залучають до своєї діяльності волонтерів відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», інформація про які розміщена на офіційному вебсайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, отримали посвідку на тимчасове проживання та здійснюють

волонтерську діяльність на базі зазначених організацій та установ, вважаються такими, які на законних підставах перебувають на території України на період провадження такої діяльності [41]. Наступний нормативно – правовий акт стосується захоплення частини Донецької і Луганської областей України багато людей були змушені покинути свої домівки та шукати притулку в інших областях. Наслідком таких подій було ухвалення Верховною Радою України Закону «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [42], у якому визначено що, центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну, є відповідальним за забезпечення формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Центральні органи виконавчої влади взаємодіють з громадськими об'єднаннями, волонтерськими, благодійними організаціями, іншими юридичними та фізичними особами з питань забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [42]. Питання волонтерства у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» розглядається у контексті визначення порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції [40]. Також до Податкового кодексу України були внесені зміни, які спрямовані на зменшення податкового тиску на благодійників. Статтею 165 Податкового кодексу визначені доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу [45]. Міністерством фінансів України від 30 січня 2014 року був ухвалений наказ «Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції». Зазначеним наказом було впроваджено реєстр волонтерів антитерористичної операції, що містить інформацію про волонтерів АТО [45]. У 2015 році, було оновлено законодавчі положення, що регулюють волонтерську діяльність: відмінено необхідність надання громадським

організаціям статусу волонтерських, тобто будь-яка некомерційна організація може займатися волонтерською діяльністю; надання можливості організаціям та установам, які є неприбутковими, залучати волонтерів до своєї діяльності; конкретизація питання захисту волонтерів та їх сімей, умов страхування життя і здоров'я волонтерів, укладання договорів на провадження волонтерської діяльності. Зараз, в умовах дії угоди з Європейським Союзом важливим пунктом якої є можливість співпраці громадських організацій, експертна оцінка і участь іноземних діячів при роботі над українськими проектами дозволяє ділитися і брати досвід від іншої сторони угоди, а також наблизитися нашому законодавству до європейських стандартів [61]. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що основною галуззю діяльності добровольців є соціальна, тобто та важлива сфера діяльності, у якій участь держави визнається недостатньо ефективною. Волонтерство є потужним соціальним рухом, який спроможний прийняти на себе частину повноважень державних чи громадських соціальних установ.

На сьогодні відповідно нормативно правових актів розрізняють наступні форми волонтерської діяльності, які умовно можна розділити на три групи, кожна з яких має юридичні підстави діяльності та направлена на конкретних отримувачів волонтерської допомоги:

1. Індивідуальна волонтерська допомога. Юридичні підстави такої діяльності не мають вимог законодавства, а отримувачі волонтерської допомоги: малозабезпечені, безробітні, багатодітні, бездомні, безпритульні особи та інші, що потребують соціальної реабілітації.

2. Волонтерська діяльність у складі громадських організацій. Юридичними підставами може бути Договір про провадження волонтерської діяльності, укладений з такою організацією чи установою, або без договору однак будучи членом громадської організації. Отримувачами такої волонтерської допомоги: держава, неприбуткові організації чи установи, малозабезпечені, безробітні, багатодітні, бездомні, безпритульні особи та інші, що потребують соціальної допомоги.

3. Волонтери антитерористичної операції. Юридичними підставами є внесення до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Отримувачі волонтерської допомоги: Збройні Силам України, інші військовим формуванням, в тому числі учасники бойових дій та їх родини, правоохоронні органи, органи державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості. Таким чином у волонтерській діяльності цивільно-правова відповідальність торкається прав та обов'язків волонтера.

Волонтер має право на:

– отримати посвідчення волонтера;

– належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням;

– зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчальновиробничої практики в разі її проходження за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності, за згодою навчального закладу;

– відшкодування витрат, пов'язаних зі здійсненням волонтерської діяльності, передбачених статтею 11 Закону України «Про волонтерську діяльність» [41], інші права, передбачені договором про провадження волонтерської діяльності та законодавством. Волонтер зобов'язаний: дотримуватися законодавства України; сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності; в разі надання волонтерської допомоги індивідуально, повідомляти отримувачів допомоги про те, що він не співпрацює з організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів; в разі поширення діяльності на зону бойових дій, зареєструватися в Реєстрі волонтерів [45].

У жовтні 2023 року Уряд затвердив постанову «Про реалізацію експериментального проєкту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості» [47]. Основна мета реалізації експериментального проєкту — зниження загального рівня стресу й тривожності українців, формування навичок першої психологічної допомоги близьким (особливо дітям і старшим членам родини), навчання стресостійкості та запобігання психологічній травматизації. Окрім того, послуга передбачає навчання волонтерів і допомогу в координації їхньої діяльності. Зокрема, у кожній громаді запроваджується так званий координатор волонтерів, що сприятиме залученню волонтерів для забезпечення надання необхідної допомоги в межах громади тим, хто її потребує.

РОЗДІЛ 2
СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА ТА МЕХАНІЗМИ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

2.1. Особливості волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії

Соціальні практики волонтерства під час війни – це різноманітні дії, спрямовані на підтримку військових та цивільних у зоні конфлікту. Ці практики охоплюють широкий спектр діяльностей, від надання медичної допомоги до організації гуманітарної підтримки та психологічної допомоги. Українські дослідники розглядають кілька ключових соціальних практик волонтерства, які стали особливо важливими під час військової агресії проти України [2; 55].

З 24 лютого 2022 року волонтерська спільнота в країні стрімко розширюється, що викликало значне зростання запитів на допомогу військовим, евакуацію із зон бойових дій та плетіння сіток. До волонтерської діяльності долучаються звичайні люди, які сприймають волонтерство як допомогу, підтримку чи безкоштовну робочу силу. Проте волонтерство — це значно ширше поняття, яке базується на трьох ключових принципах: добровільність, безоплатність та суспільна користь [3].

Підготовка студентів до волонтерства повинна враховувати ці принципи. Добровільність означає, що ніхто не має бути примушений до волонтерства. Студенти повинні мати можливість обирати зручний для них спосіб, час, форму та сферу надання допомоги. Примус до волонтерської роботи, наприклад, плетіння маскувальних сіток замість занять, не є справжнім волонтерством.

Безоплатність передбачає, що волонтерська діяльність здійснюється без очікування вигоди або винагороди. Волонтери можуть отримувати лише компенсацію за витрати, понесені під час діяльності, але не винагороду за роботу. Це важливо враховувати при плануванні волонтерських проєктів для

студентів [30].

Суспільна користь означає, що волонтерська діяльність спрямована на вирішення або пом’якшення соціальних проблем. Це не тільки спосіб вирішення нагальних питань, але й запобігання їх у майбутньому. Студентам потрібно розуміти важливість надання допомоги тим, хто її найбільше потребує.

Крім того, волонтерство базується на таких принципах, як рівність, відкритість, законність та гуманність. Рівність означає, що всі волонтери мають рівні права та можливості, незалежно від ролі чи ієрархії в проєкті. Відкритість забезпечує, що волонтером може стати кожен, незалежно від гендеру, статі, віку, політичних чи релігійних уподобань, етнічної приналежності чи інших характеристик. Законність передбачає, що волонтерська діяльність має відповідати чинному законодавству, а гуманність акцентує увагу на повазі, турботі та любові до волонтерів, враховуючи їхні потреби при плануванні роботи [3].

Включення цих принципів у підготовку студентів до волонтерської діяльності забезпечить їхнє ефективне залучення та сприятиме створенню стійкої волонтерської спільноти, готової до вирішення соціальних проблем.

Таблиця 1.1.

Соціальні практики волонтерства

№п/п	Від діяльності (допомоги)	Зміст діяльності
1.	Гуманітарна допомога	Збір та розподіл гуманітарної допомоги: Волонтери організовують збір продуктів харчування, одягу, медикаментів та інших необхідних речей для постраждалих від військових дій. Допомога переселенцям: Забезпечення тимчасовим житлом, одягом, харчуванням та іншими ресурсами внутрішньо переміщених осіб.
2.	Психологічна підтримка	Кризова психологічна допомога: Надання підтримки тим, хто постраждав від військових дій, зокрема

Продовження табл. 1.1

		військовослужбовцям, ветеранам, членам їхніх родин та переселенцям. Реабілітація військових: Програми психологічної реабілітації для військових, які повернулися з зони бойових дій.
3.	Медична допомога	Надання медичних послуг: Волонтерська допомога у шпиталях, організація мобільних медичних бригад, забезпечення медичними засобами. Перша медична допомога: Тренінги з надання першої медичної допомоги для цивільних осіб та військових.
4.	Освітні програми	Інформування та навчання: Проведення тренінгів з питань безпеки, поводження з вибухонебезпечними предметами, першої допомоги. Підтримка дітей та молоді: Організація освітніх та культурних заходів для дітей, які постраждали від війни, забезпечення їх доступу до освіти.
5.	Логістична підтримка військових	Постачання на фронт: Організація збору та доставки необхідного спорядження, техніки, медикаментів та інших ресурсів для військових на передовій. Ремонт та технічне обслуговування: Волонтерські ініціативи з ремонту військової техніки, транспорту, забезпечення логістичної підтримки.
6.	Адвокація та правова допомога	Захист прав постраждалих: Юридичні консультації та підтримка для тих, хто постраждав від військових дій, зокрема переселенців, військових та їхніх родин. Адвокаційні кампанії: Привернення уваги міжнародної спільноти до подій в Україні, збір та документування доказів воєнних злочинів.
7.	Екологічні ініціативи	Відновлення навколишнього середовища: Волонтерські акції з очищення територій, які

Продовження табл. 1.1

		постраждали від бойових дій, висадка дерев та інші заходи з відновлення довкілля.
8.	Соціальні медіа та комунікація	Інформаційна підтримка: Поширення правдивої інформації, боротьба з дезінформацією, координація волонтерської діяльності через соціальні медіа. Підтримка морального духу: Організація кампаній, що сприяють підвищенню морального духу населення та військових.
9.	Підтрика економічної стабільності	Підтримка малого бізнесу: Волонтерські програми, спрямовані на підтримку місцевих підприємців, створення робочих місць для переселенців. Фінансова допомога: Організація зборів коштів на підтримку постраждалих, ветеранів та сімей військових.
10.	Ремонт та будівництво	Волонтери можуть займатися відновленням зруйнованих будинків, шкіл, лікарень та іншої інфраструктури. Це допомагає відновити нормальне життя у постраждалих районах.
11.	Підтримка біженців та переселенців	Евакуація із зони бойових дій, надання притулку, допомогу з поселенням, забезпечення основними життєвими потребами та інтеграцію у нові громади.
12.	Допомога фронту	Збір коштів на підтримку ЗСУ, вироблення маскувальних сіток для техніки, нашоломників та «кікімор» для захисників, доставка гуманітарних вантажів, їжи, ліків.

Ці соціальні практики волонтерства є ключовими у підтримці населення та військових під час військової агресії проти України, допомагаючи забезпечити базові потреби, підтримати моральний дух та сприяти відновленню країни.

Для наочності, уявимо конкретну ситуацію: під час конфлікту на сході України створюється волонтерська організація, яка займається різними аспектами підтримки населення та військових.

Наприклад, волонтерська організація «Посмішка UA» заснована на реальних волонтерських ініціативах в Україні. «Посмішка UA» працює в умовах війни, допомагаючи як військовим, так і цивільному населенню, надаючи різноманітні види підтримки.

Соціальні практики волонтерських організацій «Зграя» та «Посмішка UA» [7; 14].

Таблиця 1.2.

№п/п	Назва організації	Зміст діяльності команд
1.	Посмішка UA	Медична команда «Посмішка UA»: Лікарі та медсестри організовують мобільні медичні пункти біля лінії фронту, надаючи першу медичну допомогу пораненим солдатам та цивільним. Вони також забезпечують евакуацію важкопоранених до лікарень у безпечніших районах. Організують доставку медичних матеріалів та ліків у зони бойових дій.
	ВГ «Зграя»	Медична команда: лікарі та медсестри їздять на фронт, надаючи невідкладну допомогу пораненим і організовуючи евакуацію до найближчих лікарень.
2.	«Посмішка UA»	Гуманітарна команда «Посмішка UA»: Збирає та розподіляє гуманітарну допомогу, включаючи їжу, воду, одяг, засоби гігієни та медикаменти. Організовує регулярні доставки допомоги в прифронтові зони та території, що зазнали

Продовження табл. 1.2

		значних руйнувань. Працює з місцевими та міжнародними організаціями для забезпечення стабільних поставок гуманітарної допомоги.
	ВГ «Зграя»	Гуманітарна команда: збирає продукти харчування, воду, одяг та ліки, сортує їх і доставляє в зони конфлікту.
3.	«Посмішка UA»	Психологічна підтримка «Посмішка UA»: Команда психологів проводить індивідуальні та групові сеанси для військових, які пережили бойові дії, допомагаючи їм справлятися з ПТСР. Організовує підтримку для цивільного населення, особливо дітей, які пережили травматичні події. Проводить тренінги з психологічної стійкості для волонтерів та місцевих мешканців.
	ВГ «Зграя»	Психологічна підтримка: група психологів організовує регулярні сеанси підтримки для цивільних і військових, які пережили бойові дії.
4.	«Посмішка UA»	Освітня команда «Посмішка UA»: Проводить навчальні програми для місцевого населення щодо першої медичної допомоги та базових навичок виживання в умовах війни. Організовує тренінги з безпеки для дітей та дорослих, включаючи мінну безпеку та поведінку під час обстрілів. Забезпечує дистанційне

Продовження табл. 1.2

		навчання для дітей, які не можуть відвідувати школу через бойові дії.
	ВГ «Зграя»	Освітня команда: проводить тренінги з першої допомоги та безпеки для місцевих жителів.
5.	«Посмішка UA»	Інформаційна підтримка «Посмішка UA»: Журналісти-волонтери збирають та поширюють правдиву інформацію про події на фронті, надаючи суспільству реальну картину ситуації. Публікують заклики про допомогу в соціальних мережах, залучаючи нових волонтерів та ресурси. Ведуть інформаційні кампанії з протидії пропаганді та дезінформації.
	ВГ «Зграя»	Інформаційна підтримка: журналісти-волонтери документують ситуацію, пишуть статті, роблять фотографії та відео, поширюючи правдиву інформацію через соціальні мережі та новинні сайти.
6.	«Посмішка UA»	Будівельна команда «Посмішка UA»: Займається відновленням зруйнованих будинків, шкіл, лікарень та іншої критичної інфраструктури. Працює разом з місцевими мешканцями для швидкого відновлення нормального життя у постраждалих громадах. Забезпечує житлом тих, хто втратив свої будинки через війну.
	ВГ «Зграя»	Будівельна команда: інженери та робітники відновлюють зруйновані будинки та

Продовження табл. 1.2

		інфраструктуру, забезпечуючи людей житлом.
7.	«Посмішка UA»	Підтримка біженців та переселенців Надає притулок та допомогу з поселенням для біженців та внутрішньо переміщених осіб. Забезпечує їжею, одягом та іншими необхідними речами тих, хто вимушено покинув свої домівки. Допомагає з інтеграцією в нові громади, надаючи підтримку в пошуку роботи та навчання.

Для якісної організації волонтерських практик в умовах військової агресії проти України важливо враховувати наступні основні характеристики волонтерства як соціальної практики.

По-перше, добровільність**.** Участь у волонтерській діяльності має бути заснована на особистій ініціативі та бажанні допомогти, без примусу або очікування матеріальної винагороди. В умовах військової агресії важливо забезпечити можливість кожному волонтеру обирати зручний для нього спосіб, час і сферу допомоги, щоб підтримувати мотивацію та злагодженість дій.

По-друге, соціальна спрямованість. Волонтерська діяльність повинна бути націлена на вирішення актуальних соціальних проблем, таких як допомога військовим, підтримка переселенців, евакуація населення із зони бойових дій, психологічна підтримка та забезпечення основних потреб населення. Організатори мають чітко визначати пріоритети та мобілізувати волонтерів для найбільш ефективного реагування на кризові ситуації.

По-третє, безкорисливість**:** Волонтери не повинні отримувати матеріальної винагороди за свою діяльність, що підкреслює їхню відданість суспільним ідеалам та цінностям. У складних умовах війни організатори повинні забезпечити прозорість і чесність у всіх аспектах волонтерської роботи, щоб

підтримувати довіру та моральний дух волонтерів.

По-четверте, колективність: Волонтерська діяльність часто здійснюється в рамках організованих груп, громадських організацій або рухів. В умовах військової агресії важливо створювати ефективні команди, де кожен член має чіткі завдання та ролі. Це дозволяє краще координувати зусилля та забезпечувати ефективну підтримку тим, хто її потребує.

По-пяте, різноманітність форм: Волонтерство може включати різні види діяльності, такі як надання медичної допомоги, логістична підтримка, організація евакуацій, інформаційна та психологічна допомога, збір та розподіл гуманітарної допомоги. В умовах війни важливо забезпечити гнучкість та адаптивність волонтерських програм, щоб швидко реагувати на змінні потреби та виклики.

Враховуючи ці характеристики, організатори можуть створювати ефективні волонтерські програми, що максимально сприятимуть підтримці та захисту населення в умовах військової агресії. Це дозволить мобілізувати ресурси, забезпечити злагоджену роботу волонтерів та надавати необхідну допомогу там, де вона найбільше потрібна. Таким чином, волонтерство як соціальна практика є важливим елементом розвитку суспільства, що допомагає вирішувати соціальні проблеми, підтримувати найбільш вразливі групи населення та сприяти загальному благополуччю. Особливість волонтерство як соціальної практики, на нашу думку, пов’язане з тим, що це безкорислива діяльність, спрямована на надання допомоги іншим людям або спільноті, сприяє розвитку соціальної згуртованості та громадянської активності.

2.2. Організація та мотивація волонтерської діяльності

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що існують умови забезпечення діяльності волонтерів та волонтерських програм. Умови забезпечення діяльності волонтерів та волонтерських програм – це сукупність зовнішніх і внутрішніх

чинників, які зумовлюють результативність їхньої роботи. Ці чинники можна об’єднати у дві групи: об’єктивні та суб’єктивні [29].

Об’єктивні умови забезпечуються безпосередньо організацією, на базі якої працює волонтерська група. Серед таких умов виокремлюють дві підгрупи: організаційні та методичні.

Організаційні умови передбачають:

1) планування залучення волонтерів;

2) організацію залучення та добору волонтерів;

3) організацію діяльності волонтерських груп;

4) адміністрування діяльності волонтерських груп;

5) визнання та заохочення волонтерів.

Серед методичних умов забезпечення діяльності волонтерів та волонтерських програм виокремлюють:

1) визначення потреб волонтерів у знаннях, уміннях та навичках щодо здійснення ними діяльності;

2) наявність програми підготовки волонтерів;

3) супровід волонтерів під час діяльності за допомогою супервізії та інтервізії;

4) здійснення моніторингу та оцінки діяльності волонтерських груп.

Успішність та ефективність волонтерської діяльності залежать не тільки від знань, умінь та навичок волонтера, але й від його особистісних рис. Волонтер – це людина, яка приваблює до себе людей, розуміє проблеми оточуючих та співчуває їм. Від таких якостей, як порядність, уважність, відкритість, відповідальність та відвертість, значною мірою залежить якість організації волонтерської роботи. Під час підготовки волонтерів необхідно формувати такі важливі навички, як:

- комунікативні навички, це, перш за все, вміння ефективно спілкуватися та взаємодіяти з іншими;

- тайм-менеджмент, тобто уміння планувати та розподіляти свій час для максимальної ефективності;

- постановка та досягнення цілей, здатність ставити реалістичні цілі та досягати їх екологічно та безпечно;

- критичне мислення, вміння аналізувати ситуації та приймати обґрунтовані рішення;

- мобільність та гнучкість, здатність швидко адаптуватися до змін та перемикатися між завданнями [29].

Отже, окрім загальних навичок, волонтерам можуть знадобитися специфічні вміння, притаманні певному виду волонтерської діяльності. Для цього необхідно проводити інструктаж, навчання та стажування в громадських організаціях.

Якість організації волонтерської роботи значною мірою залежить мотивації волонтерів [29]. Основні напрями мотивування молоді до волонтерської діяльності демонструють її успішність через використання ефективних стратегій залучення. Замість поширених, але неефективних методів, таких як провина, дезінформація, страх, підкуп чи маніпуляція, варто застосовувати позитивні підходи. Важливо враховувати мотивацію людей при залученні до волонтерської діяльності, оскільки це сприяє досягненню бажаних результатів. Молодь може бути мотивована з різних причин, таких як: бажання бути корисним; прагнення зробити щось корисне, цікаве або нове; самореалізація; цікаве проведення часу; бажання навчитися чомусь новому; пошук нових знайомств або друзів; прагнення сприяти змінам та бути причетним до них; пошук однодумців; вирішення власних проблем; бажання допомогти ближньому; можливість гарно зарекомендувати себе; отримання відзнаки тощо. Врахування цих мотиваційних факторів дозволяє створити успішні волонтерські проєкти, які не лише виконують поставлені завдання, але й приносять задоволення і користь учасникам [29].

Джин Морріс Трамбауер у своїй праці «Практичні рекомендації з перетворення волонтерів у міністрів», опитавши більше двох тисяч волонтерів різних країн світу, виділив найбільш часто згадувані ними мотиви, які спонукають до участі у волонтерських програмах [29]. Ці мотиви підкреслюють

успішність волонтерської діяльності та її значення для учасників: знайомство з новими людьми; боротьба із самотністю; схвалення оточуючих людей; відчуття потрібності суспільству; для розваги; причетність до вирішення важливих соціальних проблем; вираження творчої натури; набуття знань і практичних навичок; розширення власного світогляду; можливість для особистісного зростання; встановлення нових зв'язків та контактів, які допоможуть у працевлаштуванні; можливість кар'єрного зростання; отримання рекомендацій для кар'єрного зростання чи навчання; організація змістовного дозвілля; розвиток умінь і навичок, які не використовуються на оплачуваній роботі; вираження релігійних переконань та прихильностей; вираження співчуття та солідарності з людьми, які потребують допомоги.

Одним із найвагоміших мотивів до волонтерської діяльності є покращення якості життя як благоотримувачів, так і самих волонтерів. Основним мотивом волонтерства є сама волонтерська діяльність, спрямована на допомогу іншим. Врахування цих мотивів та потреб людини є необхідним для успішного організованого набору, добору, навчання, супроводу, утримання в організації та визнання волонтера. Це забезпечує ефективність волонтерських програм і сприяє залученню нових учасників, підвищуючи їхню відданість і задоволення від участі [29].

Координатору діяльності волонтерів у намаганні мотивувати волонтера до подальшої роботи доречно:

- визнати, що волонтери можуть бути мотивованими чимось взагалі не пов'язаним із їхньою волонтерською роботою. Слід враховувати бажання волонтерів досягати високих результатів у галузі, в якій вони працюють, навчаються, щоб стимулювати їхнє зростання й мотивацію на посаді волонтера;

- навчити волонтерів вимірювати ступінь успішності, результативності їхньої роботи. Цьому сприятимуть щоденники волонтера, впровадження рейтингової системи, супервізія та інтервізія роботи волонтерів тощо;

- слідкувати за зміною мотивації волонтерів;

- вивчати потреби волонтерів із метою забезпечення можливостей для

їхнього розвитку та зростання;

- здійснювати моніторинг волонтерської діяльності з налагодженим зворотним зв’язком;

- важливо цікавитися результатами роботи волонтерів, ініціювати постійні взаємопрезентації результатів роботи між волонтерськими групами, адже володіння інформацією сприяє підвищенню внутрішньої мотивації;

- розробити систему винагородження волонтерів;

- посилити взаємодію оплачуваних співробітників та волонтерів. Наприклад, проведення заходів з обов’язковою участю оплачуваних співробітників та волонтерів, залучення волонтерів до розробки стратегічного плану або соціальних проєктів тощо;

- створити банк ідей волонтерів щодо покращення результативності їхньої роботи та діяльності організації загалом;

- мотивувати знаннями. Це може бути навчання у Школі волонтерів, на семінарах та тренінгах, участь у конференціях тощо.

У процесі командної роботи людям часто здається, що їхні індивідуальні заслуги залишаються неврахованими, адже організації з більшою готовністю визнають успіхи групи загалом. Відтак координатору слід визнавати членів груп і на індивідуальному рівні. Тільки так він зможе підвищити їхню мотивацію. Цього можна досягти, наприклад, поставивши перед лідерами волонтерських груп завдання періодично звітувати про успіхи окремих учасників, підтримати позитивний обмін інформацією між волонтерами.

Особисті позитивні оцінки роботи волонтерів волонтерами – дієвий мотивуючий фактор. Корпоративна культура, яка підтримує бажання давати один одному позитивні оцінки за результатами кожного виконаного завдання, підвищує рівень мотивації та результативність роботи. Координаторам слід застосовувати весь арсенал способів мотивування волонтерів. І чим оригінальнішими вони будуть, чим точніше відповідатимуть потребам волонтерів, тим більше людей займатимуться волонтерством. Знання мотивів людини дозволяє координатору обирати той вид роботи, який буде цікавий

волонтеру, спланувати роботу волонтера, залучаючи його ресурс, бо саме від того, як ми побудуємо роботу, буде залежати не тільки ефективність ініціативи або програми.

Також слід пам’ятати, що будь-яка діяльність передбачає дотримання певних правил і норм. І волонтерська діяльність – не виняток. Часто трапляються ситуації неетичної поведінки, але оскільки волонтер здійснює свою діяльність від імені певної організації, то це шкодить її іміджу і псує враження про волонтерство як таке.

До етичних принципів волонтерської діяльності належать:

- повага та доброзичливість (у своїй діяльності волонтер з повагою ставиться до прав інших людей, проявляє ввічливість та коректну поведінку відносно інших волонтерів, учасників заходів та інших людей на усіх етапах співпраці);

- толерантність та неупередженість (розуміти кожного без упереджень (хибних, негативних думок), уникати будь-якої дискримінації за різними ознаками та діяти так, щоб не принижувати честь і гідність людини;

- конфіденційність (не розголошувати інформацію, яка є конфіденційною, а також персональні дані співробітників організації/установи і волонтерів);

- особиста відповідальність (дотримуватися правил та етичної поведінки, бути дисциплінованим та сумлінно виконувати роботу);

- компетентність (підвищувати професійну кваліфікацію, проходити навчання, підготовку та перепідготовку, підтримувати високий рівень компетентності у своїй роботі). Етичні норми закріплюють обов’язкові правила волонтерської діяльності, хоча й не вичерпують усіх ситуацій, які можуть трапитися [3; 29; 30].

Попри значну трудомісткість роботи волонтерів та соціальноекономічних ефект результатів їх діяльності, оплата праці добровольців зазвичай не передбачається представниками доброчинних інститутів. Однак, у випадку надання волонтеру офіційного статусу зайнятості, винагороду доцільно розраховувати на основі погодинної оплати праці соціальних робітників, які

виконують завдання такого ж характеру. Оскільки грошова винагорода в роботі з добровольцями використовується вкрай рідко, то повинні бути знайдені інші, не менш значимі стимули [32].

При формуванні системи соціально-психологічного мотивування волонтерів доречно розглянути такі форми винагородження:

- формальна (нагороди, сертифікати, плакати, медалі, значки, офіційні прийоми на честь досягнень волонтерів, подяки у щорічних звітах, надання письмових рекомендацій при влаштуванні на роботу тощо);

- неформальна (подяки в усній формі, рекомендації на більш відповідальну роботу, запрошення у театри, кіно, святкування днів народження волонтерів, запрошення на тренінги й семінари, використання офісної техніки після закінчення робочого дня для власних потреб тощо) [1].

Доцільним також є формування системи оцінювання, за показниками якої можна передбачати винагороду праці волонтерів [1; 30; 32]. Найбільш доречно застосувати одну із комплексних технік оцінювання персоналу – аркуші оцінювання. Суть даного методу полягає в тому, що суб'єкт оцінювання подає у формі неофіційної звітності певні упорядковані кількісні величини оцінюваних показників щодо компетенції, поведінки та результатів праці, які потім оцінюються за допомогою побудованої бальної шкали, на основі чого вибудовується особистісний профіль працівника. При цьому бальні оцінки та коефіцієнти складності робіт, які відповідають визначеним показникам діяльності не повинні бути відомими суб'єкту оцінювання, що гарантує об'єктивність і ретельність оцінювання. Основними показниками діяльності волонтера можна вважати наступні: 1) допомога бенефіціарам (виконання робіт побутового характеру, рганізація дозвілля бенефіціарів); 2) операційна робота (збирання коштів на суспільно корисні цілі, розповсюдження інформації, проведення переговорів, залучення меценатів, оформлення документації); 3) раціоналізаторські пропозиції (щодо проведення благодійних акцій, організації тренінгової діяльності); 4) написання проектів на отримання гранту; 5) написання статей та інша видавнича діяльність. Важливо показувати приклад в

громаді до волонтерства, а також здійснювати супровід й підтримку самих волонтерів, бо завжди можуть виникати якісь проблеми або виклики, які треба вирішувати. ГО «Українська волонтерська служба» пропонує захист волонтера від чотирьох аспектів: від самого себе (емоційне вигорання), від інших волонтерів (вирішення конфліктних ситуацій у середовищі команди волонтерів), від бенефіціарів (отримувач допомоги порушує правила волонтерів, неадекватно себе поводить, тощо), від влади (незаконні переслідування або інші проблеми). Людина, яка безпосередньо працює з волонтерами, повинна мати базові навички допомоги волонтеру, знати, як вирішувати такі кейси та в разі потреби звернутися до відповідних спеціалістів. Наявність супервізора та психолога в громаді, до яких організація чи волонтер безоплатно може звернутися при потребі, якщо це стосується певних проблем, які трапилися через волонтерську діяльність.

Важливо встановити критерії по яких оцінювати вплив та якість здійсненої роботи організаціями чи ініціативами, які залучають волонтерів, транслювати результати у різних каналах комунікації [1; 30; 32]. Як приклад, це можуть бути постери, банери, брошури з результатами проєктів, які відбулися за певний проміжок часу в громаді, які варто розвішувати їх на території громади про вплив діяльності, кількісні та якісні показники, які вдалося досягти. Позитивної соціальною практикою є святкування впливів, яких досягли волонтери та їхні команди. Тут може бути організація завершальної рефлексії, подяка координаторам волонтерських проєктів, громадським організаціям, які залучають волонтерів, а також свято подяки. Для цього необхідно зробити гарну неформальну подію, на якій показати результати, які спільними зусиллями досягла громада через волонтерство.

Треба зупинитися на проблемах волонтерства [1]. Однією з проблем волонтерства, яка потребує негайного вирішення, є недостатня інформованість суспільства про волонтерство та його суб’єктів. Відтак, необхідними чинниками успіху є наступні.

По-перше, це ефективна соціальна реклама в засобах масової інформації**,**

що значною мірою забезпечить стимулювання суспільної довіри та морального заохочення до волонтерської діяльності.

По-друге, налагоджена співпраця з представниками ЗМІ. Вона спроможна вирішити питання щодо популяризації волонтерського руху, поширення соціальної реклами, забезпечення вичерпної інформованості суспільства про суб'єктів волонтерської діяльності та акції, які проводять добровольці, а також аргументації важливості розвитку цього виду активності як для усього суспільства, так і для окремої країни та конкретного регіону.

По-третє, впровадження додаткових освітніх програм з питань волонтерської діяльності**.** Зокрема, доцільно ввести спеціальний навчальний курс у закладах вищої освіти та розробити посібники, що забезпечить створення наукового підґрунтя і засад для більш активного розповсюдження новітніх тенденцій волонтерства.

По-четверте, кадрове забезпечення волонтерства. Часто волонтерські акції організовуються ентузіастами, які не завжди спроможні ефективно координувати роботу добровольців. Тому необхідною є організація тренінгової діяльності для забезпечення належного рівня підготовки координаторів волонтерських програм.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України можна зробити такі висновки.

По-перше, актуалізація проблеми волонтерства як соціальної практики в умовах військової агресії проти України є надзвичайно важливою. Соціальні практики волонтерства в умовах військової агресії – це різноманітні дії, спрямовані на підтримку військових та цивільних. Ці практики охоплюють широкий спектр діяльності, від надання медичної допомоги до організації гуманітарної підтримки та психологічної допомоги. Волонтерська діяльність – це можливість підтримувати, піклуватися та надавати допомогу тим, хто її потребує, здійснювана окремими людьми або групами на рівні громади, району, міста або держави.

Волонтерська допомога – це роботи та послуги, які безоплатно виконують і надають волонтери та волонтерські організації, не включаючи дії, що здійснюються на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, або оплачувану роботу.

Волонтерська група – це невелика спільнота людей, яка діє на добровільних засадах, об’єднана певною благодійною діяльністю, утворена при державній чи неурядовій організації або функціонуюча як неформальна ініціативна група.

Волонтерство в Україні під час війни має забезпечити стійкість тилу, що є критично важливим для перемоги на фронті. У цьому контексті волонтери відіграють ключову роль, надаючи допомогу та підтримку тим, хто її найбільше потребує. Для ефективного виконання цих завдань волонтерам необхідні спеціальні навички, які не можуть сформуватися стихійно.

Таким чином, волонтерська діяльність потребує компетентнісного підходу до навчання та підготовки, що дозволить підвищити рівень професійності та ефективності у наданні допомоги в умовах військової агресії.

У соціальній педагогіці поняття «волонтерство» розглядається у зв’язку з поняттям «волонтерська діяльність».

По-друге, дослідження становлення та розвитку волонтерського руху в незалежній України починаєьбся з 1991 року, що сприяло відродженню благодійності та волонтерства, що згодом отримало правове підґрунтя із прийняттям Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» у 1992 році. Найбільший сплеск волонтерського руху відбувся під час Революції Гідності у 2013-2014 роках, коли українці масово долучилися до допомоги армії та підтримки демократичних цінностей, що призвело до інституціоналізації волонтерства в країні.

Наступний етап становлення волонтерського руху в Україні був викликаний кризами, такими як пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, що призвело до масової мобілізації волонтерів для допомоги співгромадянам та організації опору російській агресії.

Діяльність волонтерських організацій в Україні, які забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті, принципово відрізняється від схеми 2014-2015 рр., оскільки тепер вони спеціалізуються на допомозі певним підрозділам Збройних Сил України та окремим видам допомоги, а їх фінансування значною мірою здійснюється через краудфандинг, бізнес-благодійність та гранти. Крім того, сучасні волонтерські організації в Україні виконують функції маркетингових і логістичних компаній, забезпечуючи потреби фронту і тилу, надаючи притулок для домашніх улюбленців, а також ліки і продовольство соціально незахищеним групам населення.

По-третє, основним законодавчим актом, що регулює відносини, пов’язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні, є Закон України «Про волонтерську діяльність». Закон України «Про волонтерську діяльність» встановлює чіткі критерії волонтерської діяльності, що впливає на її соціальні практики, зокрема забезпечує добровільність та безоплатність цієї допомоги. Це законодавче визначення сприяє структурованій і організованій волонтерській діяльності, забезпечуючи підтримку вразливих груп населення та реагування на

надзвичайні ситуації, надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, надання волонтерської допомоги за іншими напрямами, не забороненими законодавством.

По-четверте, для якісної організації волонтерських практик в умовах військової агресії проти України важливо враховувати основні характеристики волонтерства як соціальної практики: добровільність, соціальна спрямованість, безкорисливість, колективність та різноманітність форм. Участь у волонтерській діяльності має бути заснована на особистій ініціативі та бажанні допомогти без примусу або очікування матеріальної винагороди. Волонтерська діяльність повинна бути націлена на вирішення актуальних соціальних проблем, таких як допомога військовим, підтримка переселенців, евакуація населення із зони бойових дій, психологічна підтримка та забезпечення основних потреб населення. Це дозволяє мобілізувати ресурси, забезпечити злагоджену роботу волонтерів та надавати необхідну допомогу там, де вона найбільше потрібна.

По-п’яте, умови забезпечення діяльності волонтерів та волонтерських програм – це сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, які зумовлюють результативність їхньої роботи. Ці чинники можна об’єднати у дві групи: об’єктивні та суб’єктивні. Об’єктивні умови забезпечуються безпосередньо організацією, на базі якої працює волонтерська група. Суб’єктивні умови повязані з особистісними якостями волонтерів. Визначення особистісних якостей волонтерів, таких як порядність, уважність, відкритість та відвертість, є ключовим аспектом успішної волонтерської програми. Успішність волонтерської діяльності також залежить від супроводу волонтерів через супервізію та інтервізію для підтримки їхньої розвитку та ефективності. Молодь може бути мотивована до волонтерства з різних причин, таких як бажання бути корисним, самореалізація, пошук нових знайомств, прагнення сприяти змінам та допомогти ближньому, що сприяє створенню успішних волонтерських проєктів

з максимальною користю для учасників. В умовах військової агресії проти України волонтери з різних куточків країни організовують допомогу для військових, внутрішньо переміщених осіб та всіх, хто потерпає від наслідків війни. Вони забезпечують необхідне споживання, медичну допомогу, психологічну підтримку і багато іншого. Така волонтерська діяльність допомагає зберегти життя і покращує умови існування тих, хто опинився в складних обставинах.

По-шосте, при формуванні системи соціально-психологічного мотивування волонтерів слід розглядати різноманітні форми винагородження, включаючи як формальні (нагороди, сертифікати, плакати, медалі, значки, офіційні прийоми на честь досягнень волонтерів, подяки у щорічних звітах, письмові рекомендації при влаштуванні на роботу і т.д.), так і неформальні (усні подяки, рекомендації на більш відповідальну роботу, запрошення на культурні заходи, святкування днів народження, участь у тренінгах і семінарах, використання офісної техніки для власних потреб після закінчення робочого дня тощо).

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо в дослідженні безпечних умов, які сприяютимуть самореалізації волонтерів в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація напрямів волонтерської діяльності як індикатор нагальних потреб суспільства. URL: https://www.znu.edu.ua/faculty/fsu/nauk/rob2020/aktiv_zats_ya_volonterstva.pdf (дата звернення 22.10.2024).

2. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh (дата звернення 22.10.2024).

3. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ : Карітас Україна, 2021. 164 с. URL: https://caritas.ua/wpcontent/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf (дата звернення 22.10.2024).

4. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісн. Ун-ту ім. Альфреда Нобеля.* Серія: Педагогіка і психологія. 2019. № 2. С. 130–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2019_2_17 (дата звернення 22.10.2024).

5. Волонтерство в Україні. URL: https://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini (дата звернення 22.10.2024).

6. Буряк-Габрись І. Волонтерство здобувачів освіти професійно-технічних навчальних закладів в умовах воєнного стану (з досвіду роботи). *Український Педагогічний журнал.* № 2. 2023. С. 162–169. URL: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-162-169 (дата звернення 22.10.2024).

7. БФ Посмішка ЮА. URL: https://www.posmishka.org.ua/pro-nash-fond/ (дата звернення 22.10.2024).

8. Вайнола Р. Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. та ін. Волонтерський рух в Україні : тенденції розвитку. Київ : Академпрес, 1999. 120 с.

9. Вєдєнєєв Д. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-

української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військ.-наук. вісн.* 2018. Вип. 30. С. 206–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2018_30_20 (дата звернення 22.10.2024).

10. Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 рр.). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/5963 (дата звернення 22.10.2024).

11. Волонтерство : порадник для організатора волонтерського руху / О. В. Безпалько, Н. В. Заверико, І. Д. Звєрєва та ін. ; уклад. Т. Л. Лях. Київ : ВГЦ «Волонтер», 2001. 176 с.

12. Волонтерська Платформа. URL: https://platforma.volunteer.country/about_us (дата звернення 22.10.2024).

13. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». URL: https://volunteer.kyiv.ua/ (дата звернення 22.10.2024).

14. ГО «Зграя». URL: https://zgraya-help.com/about-us-ukraine/ (дата звернення 22.10.2024).

15. Голованова Т. П., Гапон Ю. А. Волонтерство як складова менталітету соціального працівника. *Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості* : тези доп. та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 18–23 черв. 1994 р. : у 2 ч. / АПН України, Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т психології АПН України, Фундація ім. О. Ольжича. Київ; Луцьк, 1994. Ч. 1, розд. 1. С. 72.

16. ГО «Будуємо Україну разом». URL: https://www.bur.org.ua/ (дата звернення 22.10.2024).

17. ГО «Українська волонтерська служба». URL: https://volunteer.country/ (дата звернення 22.10.2024).

18. ГО «Март». URL: https://mart-ngo.org.ua/ (дата звернення 22.10.2024).

19. Демчук В. С. Дайджест опитувань U-Report: I квартал 2022 р. (національне кіно, цифрові професії, молодь в умовах війни: безпека та волонтерство, фінансова допомога). *Укр. соціум.* 2022. № 1. С. 123–134.

20. Добровіцька О. О. Волонтерство у інклюзивному середовищі як педагогічна умова підготовки до професійної діяльності соціальних працівників. *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2019. Вип. 1. С. 59–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2019_1_13 (дата звернення 21.09.2024).

21. Еволюція світового волонтерського руху. URL: https://veche.kiev.ua/journal/3716/ (дата звернення 22.10.2024).

22. Заверико Н. Основи управління діяльністю волонтерів : посібник для керівників волонтерських груп та програм . Запоріжжя, 2004. 25 с.

23. Козубовська І. В., Козубовський Р. В., Милян Ж. І. Залучення майбутніх фахівців соціально –педагогічної сфери до волонтерської діяльності, методичні рекомендації. Ужгород : ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2022. 34 с.

24. Калениченко Р. А., Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 70 с.

25. Кос О. І. Волонтерство як чинник виховання гуманістичних цінностей особистості: досвід шотландії. *Педагогічні науки: теорія та практика*. № 2. 2023. С. 130-135. URL: https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-2-18 (дата звернення 12.10.2024).

26. Лях Т. Л. Планування залучення волонтерів як важливий компонент волонтерської програми. *Вісник ЛНУ імені Івана Франка.* 2013. № 23. Ч. 1. С. 206-213.

27. Марчук А, Лобода В, Іваниса В. Волонтерська діяльність як засіб самовизначення й самореалізації молоді. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. № *2*(48). 2023. С. 104-116. URL: https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.502 (дата звернення 22.10.2024).

28. МБФ «Карітас України». URL: https://caritas.ua/ (дата звернення 13.09.2024).

29. Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / за заг. ред. Т.І. Сила, Т.Л. Лях; авт.кол.:

Т. Журавель, Т. Лях, К. Пуха та ін. Київ : ОБНОВА-КОМПАНІ, 2020. 174 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UA-UNDP-volonteering-programmes.pdf (дата звернення 22.10.2024).

30. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. Посібник / за ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. Київ : Версо-04, 2012. 288 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/ (дата звернення 20.10.2024).

31. Молодіжне лідерство і волонтерство в Україні URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=73474 (дата звернення 22.10.2024).

32. Мотивування залучення молоді до волонтерської діяльності як елемента соціальної роботи. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24168 (дата звернення 22.10.2024).

33. Особливості правового статусу волонтера. URL: http://surl.li/upujo (дата звернення 22.10.2024).

34. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 4. С. 185-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_4_19 (дата звернення 22.10.2024).

35. Попова С. М., Павліченко Я. Р. Роль благодійних організацій та громадських об’єднань у наданні допомоги українцям під час війни. *Проблеми сучасної поліцеїстики* : тези доп. III наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 69-72. URL: http://orcid.org/0000-0002-3958-4133 (дата звернення 22.10.2024).

36. Програма сприяння розвитку волонтерства територіальної громади на 2023-2027 роки. URL: https://rm.coe.int/municipal-programme-on-promotion-of-

volunteeractivities/1680a84b7b (дата звернення 22.10.2024).

37. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text (дата звернення 22.10.2024).

38. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3603-20#n5 (дата звернення 22.10.2024).

39. Про громадські об'єднання: закон України № 4572-VI від 22 березня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення 22.10.2024).

40. Про благодійну діяльність та благодійні організації: закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text 2 (дата звернення 22.10.2024).

41. Про волонтерську діяльність: закон України від19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text 3 (дата звернення 22.10.2024).

42. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text 4 (дата звернення 22.10.2024).

43. Про соціальні послуги: закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text 7 (дата звернення 22.10.2024).

44. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558- 14#Text 8 (дата звернення 22.10.2024).

45. Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення

національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства фінансів України від 30 жовтня 2014 р.№ 1089. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14#Text (дата звернення 22.10.2024).

46. Про організацію проведення в Україні в 2001 році Міжнародного року волонтерів: Розпорядження Президента України від 22 березня 2001 року №67/2001.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2001%D1%80%D0%BF#T ext 10 (дата звернення 22.10.2024).

47. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text (дата звернення 22.10.2024).

48. Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Putivnyk-z-volonterstva-v-Ukrayini.pdf (дата звернення 22.10.2024).

49. Ресурсний центр «Гурт». URL: https://gurt.org.ua/news/grants/83058/ (дата звернення 22.10.2024).

50. Романкова Л. Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. *Вища освіта України.* 2015. №. 4. С. 54-60.

51. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 488 с. URL: http://surl.li/jquuwu (дата звернення 22.10.2024).

52. Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 березня 2023 року) / за заг. ред. проф. О. О. Осетрової. Дніпро : ДНУ імені Олеся Гончара, 2023. 288 с.
URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/4_%D0%97%D0%B

1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20(2).pdf (дата звернення 22.10.2024).

53. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

54. Сегеда Ж. Волонтерство як вияв морально-громадянських цінносте та суспільної активності гімназистів. *Дидактика: теорія і практика*. 2018. С. 126-131. URL: https://lib.iitta.gov.ua/712897/1/Segeda_18.pdf (дата звернення 22.10.2024).

55. Сірко В.С. Волонтерство під час війни в україні: права та гарантії. URL: https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.20 (дата звернення 22.10.2024).

56. Спіцина Л. В., Коваль Г. В. Соціально-психологічні аспекти мотивації волонтерської допомоги. *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* 2019. № 41. С. 57–67.

57. Теоретичні та методичні аспекти соціальної діяльності: монографія / відп. ред. Л. О. Данильчук, Л. І. Романовська. Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2020. Т. 4. 326 с. URL: https://srsp.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/11/teoretychni-ta-metodychni-aspekty-soczialnoyi-roboty_monografiya_tom-4_2020.pdf (дата звернення 22.10.2024).

58. Фарисей В. Волонтерський рух як форма взаємодії влади і громадянського суспільства під час війни в україні. 2023. URL: https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2601/1/%D0%A4%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%B9.pdf (дата звернення 22.10.2024).

59. Цебенко О. А. Формування соціальної згуртованості територіальної громади шляхом розвитку волонтерської діяльності. URL: https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/3714/Tsebenko_mag.pdf?sequence=1

60. Шевчук О. В., Старик О. В. Волонтерство як соціально-психологічна характеристика особистості. *Габітус.* 2021. Вип. 22. С. 25–28.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2021_22_5 (дата звернення 22.10.2024).

61. United Nations Volunteers programme. URL: https://www.unv.org/ (дата звернення 22.10.2024).

62. Volunteering in the European Union. URL: https://youth.europa.eu/go-abroad/volunteering_en (дата звернення 22.10.2024).